

Toestemming

Wettelijk kader

Het uitwisselen van medische gegevens mag in principe alleen met toestemming van de patiënt. Zo is het bepaald in art. 7: 457 lid 1 BW: de hulpverlener draagt er zorg voor, dat aan anderen dan de patiënt geen inlichtingen over de patiënt dan wel inzage in of afschrift van het medisch dossier worden verstrekt dan met toestemming van de patiënt.

In het geval er toestemming vereist is, is op de toestemming verschillende wetgeving van toepassing. In dit factsheet zijn de hoofdlijnen opgenomen van het toepasselijke wettelijk kader. Ook wordt stilgestaan bij situaties waarin er voor het delen van gegevens met andere zorgverleners géén toestemming van de patiënt nodig is.

Dit factsheet kan gezien worden als een nadere uitwerking van de algemene factsheet "LSP en Privacywetgeving". Voor het in de praktijk vragen van toestemming is de factsheet "Toestemming vragen en verwerken" beschikbaar.

Auteur: mr C.D.M. Soeterbroek MHA

Wet op de Geneeskundige Behandelovereenkomst (WGBO) en de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG)

Beroepsgeheim

In de WGBO is in art. 7:457 lid 1 BW als uitgangspunt vastgelegd: "De hulpverlener draagt zorg, dat aan anderen dan de patiënt geen inlichtingen over de patiënt dan wel inzage in of afschrift van de bescheiden, bedoeld in artikel 454, worden verstrekt dan met toestemming van de patiënt." Met 'de bescheiden, bedoeld in artikel 454' wordt hier het medisch dossier bedoeld.

Deze geheimhoudingsplicht is ook in de Wet BIG verankerd: Art. 88 BIG: "Een ieder is verplicht geheimhouding in acht te nemen ten opzichte van al datgene wat hem bij het uitoefenen van zijn beroep op het gebied van de individuele gezondheidszorg als geheim is toevertrouwd, of wat daarbij als geheim te zijner kennis is gekomen of wat daarbij te zijner kennis is gekomen en waarvan hij het vertrouwelijke karakter moest begrijpen."

De geheimhoudingsplicht geldt niet ten opzichte van personen die rechtstreeks betrokken zijn bij de behandeling van de patiënt. Alleen gegevens die noodzakelijk zijn voor het verrichten van de werkzaamheden mogen met hen worden gedeeld (art. 7:457 lid 2 BW).

Het opzettelijk schenden van het beroepsgeheim is een tuchtrechtelijke overtreding (wet BIG) en is zelfs strafbaar (art. 272 Wetboek van Strafrecht).

Doorbreking van het beroepsgeheim

Een zorgverlener mag het beroepsgeheim in bepaalde gevallen doorbreken. Dit kan op basis van:

- Toestemming van de patiënt
- Veronderstelde toestemming
- Wettelijke plicht tot gegevensverstrekking (bijvoorbeeld: wet Publieke Gezondheid)
- Conflict van plichten (bijvoorbeeld bij een direct gevaar voor de patiënt of diens omgeving).

Veronderstelde toestemming

In sommige gevallen kan de hulpverlener veronderstellen dat de patiënt toestemt in het verstrekken van gegevens:

- indien de patiënt op de hoogte is van de gegevensverstrekking, zoals bij doorverwijzing naar een andere hulpverlener; of
- als de patiënt niet (meer) in staat is toestemming te geven, bijvoorbeeld in een noodsituatie en de hulpverlener uit aanwijzingen of gedragingen uit het verleden kan afleiden dat de patiënt toestemming zou hebben gegeven indien die zou worden gevraagd (zie bijvoorbeeld *KNMG-richtlijn inzake het omgaan met medische gegevens*).

Bij doorverwijzing naar een andere hulpverlener komt er tussen de andere hulpverlener en de patiënt een behandelrelatie tot stand. De verwijzende arts mag (en behoort) in dat geval aan de opvolgend zorgverlener de voor de behandeling benodigde medische gegevens verstrekken. Daarvoor is geen toestemming van de patiënt benodigd. Echter een patiënt mag er altijd bezwaar tegen maken.

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en de Uitvoeringswet AVG (UAVG)

Medische gegevens zijn bijzondere persoonsgegevens die in principe niet mogen worden verwerkt (art. 9 lid 1 AVG, nader uitgewerkt in art. 22 leden 1 en 2 Uitvoeringswet AVG). Ook uitwisseling van gegevens valt onder het begrip ‘verwerken’ (art. 4 sub 2 AVG). Het navolgende heeft betrekking op het uitwisselen van gegevens.

De AVG heeft in art. 9 lid 2 verschillende uitzonderingen geformuleerd op het verwerkingsverbod, waarvan de twee belangrijkste zijn:

Uitdrukkelijke toestemming (art. 9 lid 2 sub a en art. 22 lid 2 sub a UAVG)

Dit verbod geldt niet in geval van een wettelijke grondslag zoals *uitdrukkelijke toestemming* van de betrokkene (de patiënt) (art. 9 lid 2 sub a AVG). Wanneer de patiënt toestemt in het verstrekken van medische gegevens door zijn zorgverlener aan een andere zorgverlener, dan is die toestemming gebonden aan strikte voorschriften.

In art. 4 van de AVG is bepaald wat ‘toestemming’ is: elke vrije, specifieke, geïnformeerde en ondubbelzinnige wilsuiting waarmee de betrokkene door middel van een verklaring of een ondubbelzinnige actieve handeling hem betreffende

gegevensverwerking van persoonsgegevens aanvaardt (art. 4 sub 11 AVG).

Een patiënt is goed geïnformeerd als hij weet voor welk doel zijn gegevens worden verwerkt, welke gegevens dat zijn, met wie die gegevens gedeeld kunnen/mogen worden en – in het geval de uitwisseling via een elektronisch uitwisselingssysteem verloopt- met welk elektronisch uitwisselingssysteem dat gebeurt. Verder moet hij op de hoogte zijn van zijn de mogelijkheden om zijn toestemming te beheren (bijvoorbeeld het intrekken van de toestemming) en de overige rechten uit te oefenen die de AVG aan betrokkenen heeft toegekend.

‘Uitdrukkelijk’ houdt onder meer in dat het geven van de toestemming een actieve handeling moet zijn; stilzwijgende toestemming mag niet worden aangenomen. Het is niet voorgeschreven of noodzakelijk dat de toestemming schriftelijk gegeven wordt. De zorgverlener is verantwoordelijk voor het correct vragen en registreren van de toestemming van de patiënt, en moet zonedig kunnen aantonen, dat de toestemming op een juiste manier verkregen is (art. 7 lid 1 AVG).

Bescherming van vitale belangen (art. 9 lid 2 sub c en art. 22 lid 2 sub b UAVG)

Het verwerkingsverbod geldt ook niet in het geval de verwerking noodzakelijk is ter bescherming van de vitale belangen van de betrokkene (de patiënt) of van een andere natuurlijke persoon indien de betrokkene fysiek of juridisch niet in staat is zijn toestemming te geven (art. 9 lid 2 sub c AVG).

Dit houdt in dat een zorgverlener in een ‘noodsituatie’ zonder toestemming van de patiënt gegevens mag uitwisselen met andere zorgverleners.

NB: In het voorgaande wordt niet afgebakend welke gegevens er precies uitgewisseld kunnen worden. Dit betreft een ander onderwerp. Het betreft altijd het ter beschikking stellen van gegevens door een zorgverlener, aan een andere zorgverlener, in het kader van een behandelrelatie. De WGBO en AVG schrijven voor dat gegevens die beschikbaar worden gesteld (opvraagbaar worden gemaakt) ter zake dienend moeten zijn en beperkt moeten zijn tot wat noodzakelijk is (vereisten van minimale gegevensverwerking/ proportionaliteit). In door de gezamenlijke zorgverleners ontwikkelde beroepsstandaarden is afgebakend om welke gegevens het gaat.

Wet aanvullende bepalingen verwerking persoonsgegevens in de zorg (Wabvpz)

Het ter beschikking stellen en/of opvragen van gegevens kan 'analoog' (hardcopy of mondeling) of elektronisch (via een elektronisch uitwisselingssysteem).

De WGBO is tot stand gekomen in het pre-elektronische tijdperk. De AVG ziet op zowel analoge als elektronische verwerking van gegevens. De Wabvpz is specifiek gericht op elektronische verwerking.

Het geheel aan wetgeving is te beschouwen als 'stapelwetgeving', waarbij AVG vóór de WGBO gaat, de WGBO vóór de Wabvpz en een AMvB laatste in rang is.

De Wabvpz is een speciale wet die in de plaats is gekomen van de Wet gebruik Burgerservicenummer in de zorg nadat die was aangevuld met nadere regelgeving voor het gebruik van elektronische uitwisselingssystemen van patiëntgegevens door zorgaanbieders.

Elektronisch uitwisselingssysteem

In de Wabvpz wordt verstaan onder een 'elektronisch uitwisselingssysteem': "een systeem waarmee zorgaanbieders op elektronische wijze, dossiers, gedeelten van dossiers of gegevens uit dossiers voor andere zorgaanbieders raadpleegbaar kunnen maken, waaronder niet begrepen een systeem binnen een zorgaanbieder voor het bijhouden van een elektronisch dossier"(art. 1 sub j. Wabvpz).

Indien de uitwisseling met een andere zorgaanbieder via een elektronisch uitwisselingssysteem gaat, dient de patiënt daarvoor uitdrukkelijk toestemming te hebben gegeven (art. 15a lid 1 Wabvpz):

"De zorgaanbieder stelt gegevens van de cliënt slechts beschikbaar via een elektronisch uitwisselingssysteem, voor zover de zorgaanbieder heeft vastgesteld dat de cliënt daartoe uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven."

Let wel: het betreft feitelijk een extra toestemming. De patiënt geeft toestemming voor het uitwisselen van zijn medische gegevens én voor het uitwisselen van de gegevens via een elektronisch uitwisselingssysteem.

Niet in alle gevallen is de toestemming van de patiënt vereist voor gegevensuitwisseling via een elektronisch uitwisselingssysteem. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen zogenoemd 'push verkeer' en 'pull verkeer'.

Voor push verkeer via een elektronisch uitwisselingssysteem is niet altijd toestemming nodig. Een push bericht is een bericht dat aan een vooraf bekende ontvanger wordt gezonden (bijvoorbeeld een Verwijzing via Zorgdomein).

Het gericht sturen en ontvangen van gegevens tussen zorgaanbieders (met inbegrip van individuele zorgverleners) in het kader van een voortgezette behandeling, zoals in het geval van een doorverwijzing (push verkeer) valt niet onder de bepalingen van de Wabvpz, omdat push-verkeer tussen rechtstreeks bij de behandeling betrokken zorgaanbieders gebeurt op basis van (veronderstelde) toestemming op grond van de WGBO.

Voor pull verkeer via een elektronisch uitwisselingssysteem is wél uitdrukkelijke toestemming nodig. Bij pull verkeer is de opvrager nog niet bekend op het moment dat de patiënt zijn toestemming aan de zorgverlener heeft gegeven om gegevens opvraagbaar te maken. Een systeem dat pull verkeer mogelijk maakt is het LSP. Gegevensuitwisseling via het LSP vindt uitsluitend plaats na daartoe verkregen uitdrukkelijke toestemming van de patiënt.

Vooruitblik: gespecificeerde toestemming (art. 15a lid 2 Wabvpz)

Per 1 juli 2020 moet de toestemming van de cliënt gespecificeerd zijn. Dat houdt in dat de cliënt toestemming moet kunnen geven voor het raadpleegbaar maken van alle of slechts bepaalde gegevens aan alle of bepaalde, door de cliënt aan te duiden zorgaanbieders of categorieën van zorgaanbieders.

Let wel: het betreft hier dus de toestemming voor uitwisseling van gegevens via een elektronisch uitwisselingssysteem.

Vanwege de praktische uitvoerbaarheid wordt de invoering van deze bepaling heroverwogen.

Meer informatie

Met vragen of voor meer informatie kunt u contact opnemen met het VZVZ Servicecentrum:

E-mail: support@vzvz.nl

Telefoon: 070 - 317 34 92 (bereikbaar op maandag t/m vrijdag van 9.00 - 17.00 uur).

Versie: 1.0 10-10-2019